

Vassilis Vassilikós: sobre què li vaig dir «no» a Andreas Papandreu. Qui va insistir perquè jo escrivís Z

La conversa a fons de fa uns anys entre Vassilis Vassilikós i Baskozos. Tot el que va dir sobre Fellini, els russos, l'esquerra i Papandreu

Iannis Baskozos

Traducció: Jaume Almirall

Oferim l'article publicat pel diari *To Bήμα* [La Tribuna] el primer de desembre de 2023, arran de la mort de Vassilis Vassilikós; l'article reproduceix l'entrevista realitzada a l'escriptor i publicada a les mateixes pàgines del rotatiu més de deu anys abans. Per a l'original accediu a l'enllaç: <https://www.tovima.gr/2023/12/01/society/vasilis-vasilikos-se-ti-eipa-oxi-ston-andrea-papandreou-poi-os-epemene-na-grapso-to-z/>

En traspassar, a l'edat de 89 anys, el molt guardonat Vassilis Vassilikós ha deixat un llegat amb obres d'incalculable valor literari i històric. L'agost de 2012, Iannis Baskozos va conversar amb l'autor amb motiu de la reedició de totes les edicions artesanes «8½».

Després de 45 anys, Vassilis Vassilikós reedita en un doble volum (a les edicions Papazissi) totes les edicions artesanes «8½» que, de manera generalment improvisada, ell havia publicat a l'estranger, a Roma, París, Alemanya i Suècia, entre els anys 1967 i 1973. És «la literatura de l'exili», com l'anomenava Kostas Kalfópulos, curador i especialista en l'obra de Vassilikós.

Són llibres que parlen sobre allò de què conversaven en els cafès els polítics exiliats. Diferents monòlegs. La història del combatent Nikos Zambelis, cosí d'Aléxandros Panagulis. Sobre els Tupamaros per Régis Debray. Ficcions que protagonitzen persones existents, etc.

Com a exiliat també l'autor mateix, intenta fer front al sentiment ambivalent de les èpoques, els corrents de la moda que inunden Occident i el retrocés amb les exaltacions nacionalistes de la junta dels coronels. Enmig d'ells, V. Vassilikós enyora, reacciona, es desencanta, confia tot volent comprendre quina és la identitat del seu país.

Senyor Vassilikós, ¿què eren exactament les edicions «8½» i per què ara s'editen en un volum doble?

És una edició especial. Aquests llibrets van circular entre els grecs a l'estranger, a Alemanya, al Canadà, i només dos van sortir durant la Transició, a les edicions Pliàs. En vaig enviar alguns a Atenes, a un cosí meu, i li vaig encarregar que els donés a Vangelis

Lazos, de [l'editorial] Dodoni. Els que els hi van trobar, els van agafar. Al cap de 45 anys de l'època de la junta, vam dir amb el curador, Kostas Kalfópulos, que els tornàrem a editar a l'editorial Papazissi, amb la diferència que s'han disposat en dos volums amb diferent seqüència temporal, i això, a parer meu, els fa més interessants.

¿On van ser escrits, aquests llibres?

La major part els vaig escriure a Berlín Occidental. Quan arribava a Berlín, va ser com si em pitgessin una cèl·lula cerebral i m'estigués connectant. Em vaig posar a escriure immediatament. I a Roma o a Nova York escrivia. Per contra, a París m'era impossible concentrar-me i posar-me a escriure. La vida era tan interessant, passaven tantes coses, que no em deixaven concentrar-me.

Caricatura d'Alekos Fassianós. Es distingeixen Vassilis Vassilikós (dreta), al seu costat Dionissis Savópulos, Stélios Ramfos i (a dalt a l'esquerra) el dibuixant, al Café Saint Claude (París, 1969).

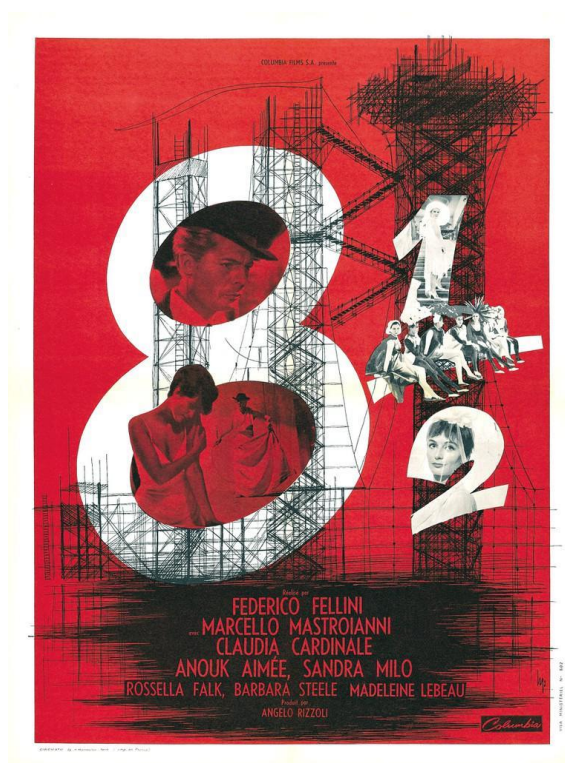
Imatge: tovima.gr

¿Com circulaven, aquests llibres? ¿Es venien? ¿Us pagaven?

Els empaquetava, els ficava dins una caixa vermella i els enviava per correu. El cost de tots els llibres era de 34 marcs i 74 cèntims. Alguns em pagaven, alguns no. Una vegada vaig localitzar per la regió del Ruhr onze destinataris que no m'havien pagat, i vaig anar a trobar-los. El primer que em vaig topar es va negar a pagar-los dient-me que aquells llibres eren sagrats, els havia posat al costat de la icona: «Són sagrats», em diu, «no tenen preu, no es paguen». El segon, en comptes de pagar-me em volia donar el seu cotxe. Vaig quedar decebut. Els altres nou, mai no els vaig buscar.

¿Per què vau anomenar aquestes edicions «8½»?

Les vaig anomenar «edicions 8½» en honor de la pel·lícula homònima de Fellini. Feia poc que s'havia exhibit als cinemes i tots ens havíem quedat muts. El cinema provocava una gran impressió; recordo que ens havia provocat una impressió semblant «El procés» de Kafka quan la vam veure en la pel·lícula d'Orson Welles.

Cartell del film 8½, de Federico Fellini (1962)

¿És una edició d'enyorança?

Tot el que registrava llavors era de la part de l'absent. Kundera ho ha escrit molt bellament en *El llibre del riure i de l'oblit*: quan el seu protagonista exiliat mira Praga des de lluny les seves llàgrimes fan de lent d'augment i veu clarament els rostres dels que s'han quedat a la pàtria.

Observo que reediteu constantment els vostres llibres, però no veig res de nou. ¿Que teniu res en preparació?

Mil dues-centes pàgines esperen a ser editades. És el meu diari de vint anys, de 1998 fins a 2008. Crec que tindrà interès, si penseu que he conegut moltes persones i m'he implicat en moltes situacions.

A Grècia recordem principalment la vostra trajectòria a la Radio i Televisió Hel·lènica (RTH). Després sembla que us en distancieu. ¿Per què no us vau quedar aquí?

Vaig tornar a Grècia a l'agost de 1974, i me'n vaig anar al setembre del mateix any. Alguna cosa em va molestar. ¿El cobrament dels xecs de la resistència? ¿Que tots aquells anys, tots aquells llibres que jo havia escrit no es corresponien amb la realitat d'aquí? No ho sé. Vaig tornar-me'n a Roma. Del 1981 al 1984 em trobo a la RTH, i després me'n torno a anar de Grècia amb Vasso. Estava tan assimilat dins la RTH que quan en sortia em trobava com un pollastre marejat. En realitat no vivia a Atenes, sinó a la RTH. Vaig retornar a Atenes el 1995, me'n vaig tornar a anar el 1996, per tornar-hi novament el 2005.

Vassilis Vassilikós.

Imatge: NDP

Amb l'esquerra no hi manteníeu bones relacions...

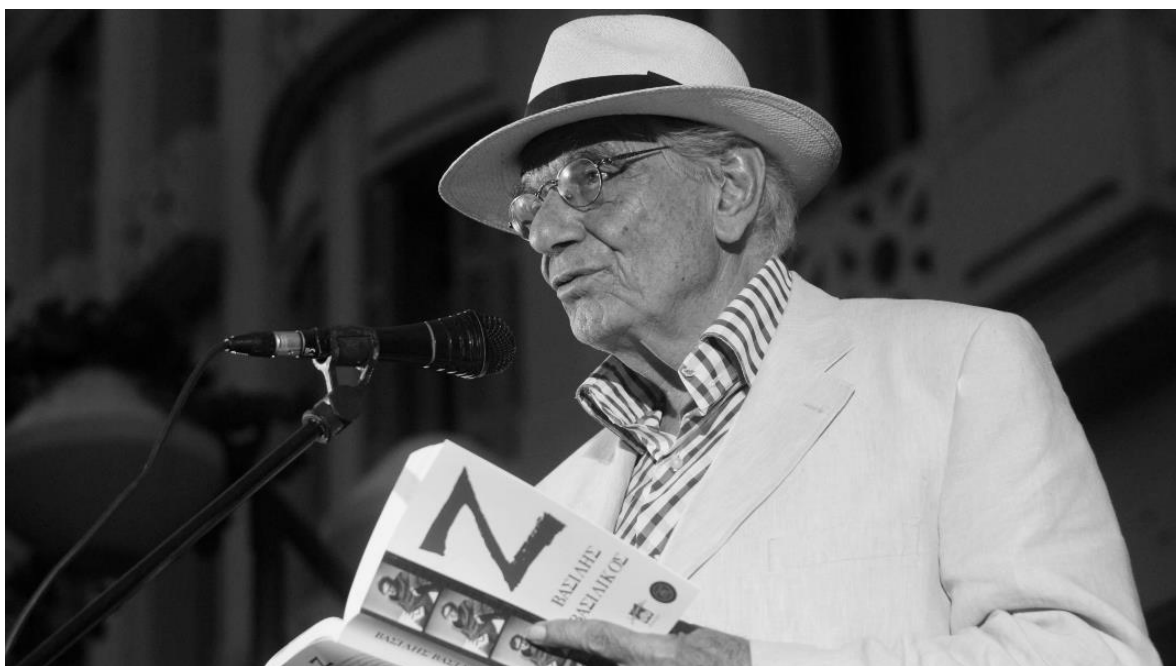
Mai no m'he implicat en cap partit. És clar, quan el Fílopos Iliú, passant pel costat del Sena, em va proposar d'entrar al Front Antidictatorial Panhel·lènic (o Patriòtic) FAP, vaig acceptar. Vaig entrar a l'esquerra per mitjà de Mimis Despotidis, no per mitjà d'un partit. D'altra banda, va ser ell qui em va insistir perquè escrivís Z.

¿Què deia sobre vós el Partit Comunista de Grècia (KKE) oficial?

Us contaré una història. Quan vam presentar Z a Rússia amb la Maria Beiku, que n'havia fet la traducció, els russos volien veure Yves Montand, però no volien ni sentir a parlar de l'esquerra occidental. Els russos ja m'havien eliminat del llibre un paràgraf que parlava de la Xina. A la Unió d'Escriptors, el 1969, es projecta la cinta. Hauria de seguir una discussió, però ningú no fa preguntes. «Un silenci sepulcral». Els insto a preguntar encara que sigui què en va ser, dels protagonistes reals de la cinta: res. Tanmateix, quan baixava per anar-me'n, se m'acosten i em fiquen paperets a la butxaca, juntament amb una petita vella icona de la Mare de Déu. Contenen agraïments, salutacions a Ritsos, al Mikis, al Glezos, etc.

Vau ser el primer a escriure *doc fiction*, com Truman Capote...

En efecte. *Doc fiction* ho era *Fora de les muralles*, Z, i tot allò que es publicava a les edicions «8½». Jo no podia escriure novel·la. El poeta francès Yves Bonnefoy m'havia dit una vegada: «Vassilis, amb el material que tens, ¿per què no fas una novel·la estil Balzac?» Hi vaig pensar moltes vegades, però no podia. No em podia estar de publicar-ho. No tenia la calma espiritual, com després de la Transició, quan vaig escriure *Markos Thrassakis*. Una vegada, a París, érem a casa d'una amiga, responsable dels llibres estrangers a l'editorial Gallimard, Cortázar, Llosa, Márquez i jo. Llavors no tots eren molt coneguts. Ella ens va proposar que cadascú escrivíssim una novel·la breu i que es publicuessin plegades, i precisament volia que comencés jo. Ja era conegut, per Z. Eren aquells dies que van agafar el meu amic Leludas, jo tenia el cap en un altre lloc, ni hi vaig pensar. Més tard em vaig preguntar per què havia fet aquella ximpleria.

Vassilis Vassilikós.

Imatge: Iorgos Konstantinidis / Eurokinissi

A Grècia, força crítics sembla que no us reconeixen...

Abans era més acusat. Ara, a causa de l'emissió del programa, comencen a reconèixer-me, hi ha investigadors que s'ocupen dels meus llibres, etc. Tots els errors van ser meus, és clar, perquè torno durant la Transició i publico 48 llibres en tres anys. Els vaig inundar, els vaig decebre, els vaig allunyar.

Una última cosa. ¿Com ho veieu? ¿Se'n sortirà, el país?

Hi ha una persona adequada en el lloc adequat, Iannis Sturnaras, que pot parlar la seva llengua. Pot aconseguir el *maximum*, que naturalment és el *minimum* que tots volem.

Vassilis Vassilikós mantenia bones relacions amb Andreas Papandreu. ¿Com és que no s'ha dedicat a la política?

L'Andreas insistia que em dedicués a la política. No vaig voler de cap manera. Vaig tenir un pare polític i vaig viure tantes decepcions traumàtiques que la sola idea de dedicar-me a la política em provocava repulsió. Potser l'única cosa positiva que recordo és que vaig escriure els meus primers textos les paperetes electorals del pare. L'Andreas em proposava de fer-me càrrec del ministeri de Cultura. Ni això no vaig voler. Només m'interessava la televisió. Me'n vaig anar després de la meua trajectòria de tres anys amb la declaració divertida «per a la meua reconstrucció personal». En la pràctica me'n vaig anar perquè li vaig proposar que portés la seva televisió privada. No en va voler ni sentir a parlar.

¿Com caracteritzàrieu avui Andreas Papandreu?

A part de la seva intel·ligència i els seus coneixements sobre economia, era la persona més sentimental que he conegut. Això, el sentimentalisme, és el que el va portar a cometre grans errors.